

Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право
УДК 355.233:172.15

Христинченко Надія Петрівна

*докторка юридичних наук, професорка
завідувачка кафедри адміністративного права,
інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін
Київський університет інтелектуальної власності і права*

Khrystynchenko Nadiia

*Doctor of Law, Professor,
Head of the Department of Administrative Law,
Intellectual Property and Civil Law Disciplines
of the Kyiv University of Intellectual Property and Law
ORCID: 0000-0001-7473-7193*

Клемпарський Микола Миколайович

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін
Донецький державний університет внутрішніх справ*

Klemparskyi Mykola

*Doctor of Law, Professor,
Professor of the Department of Civil Law Disciplines
Donetsk State University of Internal Affairs
ORCID: 0000-0001-7948-5706*

Приймак Вадим Анатолійович

*доктор філософії,
старший викладач кафедри військового права Військового інституту
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Pryimak Vadym

Doctor of Philosophy,

Senior Lecturer, Department of Military Law, Military Institute,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

ORCID: 0000-0001-7686-7098

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ТА ПРАВОВИХ ЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ

DEVELOPMENT OF NATIONAL-PATRIOTIC AND LEGAL VALUES IN FUTURE CIVIL-MILITARY INTERACTION OFFICERS

Анотація. Вступ. У статті висвітлено особливості формування національно-патріотичних цінностей у майбутніх офіцерів цивільно-військової взаємодії в рамках їхньої професійної підготовки. Також наведено аспекти, актуальності проблеми формування патріотично свідомого офіцера для сучасних викликів безпеки, спрямованих на зміцнення обороноздатності держави.

Національно-патріотичні цінності як системоутворюючий компонент у сутності професійної ідентичності офіцера включають любов до Батьківщини, відданість національним інтересам, готовність до самопожертви та усвідомлення власної відповідальності за безпеку держави. Специфіка діяльності офіцерів цивільно-військової взаємодії полягає у встановленні ефективної комунікації між збройними силами та цивільним населенням; координації гуманітарних операцій; забезпеченні єдності між громадянами.

Метою статті є систематизація наукових підходів до тлумачення феномену патріотизму у військовому середовищі, обґрунтування критеріїв та показників формування національно-патріотичних цінностей, а також

визначення ефективних методів його розвитку через освітній процес у вищому військовому навчальному закладі.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження виступили: Нормативно-правові акти України: Закон України «Про вищу освіту» (2014), Закон України «Про освіту» (2017), Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022), Стратегія національно-патріотичного виховання (2019), Відомчі документи Міністерства оборони України, Міжнародні документи: Allied Joint Doctrine for Civil-Military Cooperation (AJP-3.19), NATO Education and Training Directive (Bi-SC 75-2), Comprehensive Operations Planning Directive (COPD), Geneva Conventions and Additional Protocols (1949, 1977).

Методологічну основу дослідження становлять: теоретичні методи: аналіз та синтез, порівняння та узагальнення підходів до патріотичного виховання, абстрагування та специфікація структурних компонентів національно-патріотичних цінностей. Емпіричні методи: педагогічне спостереження за навчальним процесом, експертна оцінка рівня сформованості цінностей у курсантів, метод аналізу процесу формування стійких патріотичних переконань.

Результати. Наведено результати дослідження, які обґрунтовують ефективність запропонованої методики формування національно-патріотичних цінностей у майбутніх офіцерів цивільно-військової взаємодії. Доведено, що системний підхід до патріотичного виховання підвищує та покращує рівень національної самосвідомості, професійної мотивації та готовності до виконання військового обов'язку, що створює відповідне середовище для всіх цих аспектів у межах певного навчального закладу.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці та експериментальній апробації педагогічної системи розвитку національно-патріотичних цінностей у майбутніх офіцерів цивільно-військової

взаємодії, яка має містити всі компоненти (засоби) навчального процесу у військовому вищому навчальному закладі.

Ключові слова: національно-патріотичні цінності, правові цінності, національно-патріотичне виховання, цивільно-військова взаємодія, цивільно-військове співробітництво, військово-патріотичне виховання, військова освіта, військова служба, військовослужбовці, Збройні Сили України, доблестність.

Summary. *Introduction. The article highlights the peculiarities of forming national-patriotic values in future civil-military cooperation officers as part of their professional training. It also presents aspects of the relevance of the problem of forming a patriotically conscious officer for modern security challenges aimed at strengthening the state's defence capability. National-patriotic values as a system-forming component in the essence of an officer's professional identity include love for the Motherland, devotion to national interests, readiness for self-sacrifice, and awareness of one's own responsibility for the security of the state.*

The specificity of the activities of civil-military cooperation officers lies in establishing effective communication between the armed forces and the civilian population; coordinating humanitarian operations; and ensuring unity among citizens.

The purpose of the article is to systematise scientific approaches to interpreting the phenomenon of patriotism in the military environment, to substantiate the criteria and indicators for the formation of national-patriotic values, and to identify effective methods for its development through the educational process in higher military educational institutions.

Materials and methods. The research materials were: Regulatory and legal acts of Ukraine: Law of Ukraine 'On Higher Education' (2014), Law of Ukraine 'On Education' (2017), Concept of National Patriotic Education in the

Education System of Ukraine (2022), Strategy of National Patriotic Education (2019), Departmental documents of the Ministry of Defence of Ukraine, International documents: Allied Joint Doctrine for Civil-Military Cooperation (AJP-3.19), NATO Education and Training Directive (Bi-SC 75-2), Comprehensive Operations Planning Directive (COPD), Geneva Conventions and Additional Protocols (1949, 1977).

The methodological basis of the study consists of: theoretical methods: analysis and synthesis, comparison and generalisation of approaches to patriotic education, abstraction and specification of structural components of national-patriotic values. Empirical methods: pedagogical observation of the educational process, expert assessment of the level of value formation in cadets, method of analysis of the process of forming stable patriotic convictions.

Results. The results of the study are presented, which substantiate the effectiveness of the proposed methodology for the formation of national-patriotic values in future officers in civil-military interaction. It has been proven that a systematic approach to patriotic education increases and improves the level of national self-awareness, professional motivation and readiness to perform military duty, which creates an appropriate environment for all these aspects within a particular educational institution.

Prospects for further research lie in the development and experimental testing of a pedagogical system for the development of national-patriotic values in future officers of civil-military cooperation, which should include all components (means) of the educational process in a military higher educational institution.

Key words: *national-patriotic values, legal values, national-patriotic education, civil-military interaction, civil-military cooperation, military-patriotic education, military education, military service, servicemembers, Armed Forces of Ukraine, integrity.*

Актуальність теми дослідження. Сучасний етап розвитку України пов'язаний зі складними викликами для безпеки, які зумовлюють потребу у підготовці професійних офіцерів. Події останніх років довели, наскільки важливо мати не лише технічно підготовлених військових фахівців, а й всебічно сформовані цінності, готовність до самовідданого служіння Батьківщині на захист національних інтересів. У даному контексті особливої актуальності набуває питання формування у майбутніх офіцерів патріотичних переконань як фактору, що має впливати на зміцнення обороноздатності шляхом консолідації суспільства.

Офіцери цивільно-військової взаємодії, співпрацюючи з місцевими органами влади, неурядовими організаціями, різними верствами населення, здійснюють репрезентацію національних цінностей. Тому, окрім професійної компетентності, від них також вимагається глибоке розуміння історії, культури та традицій українського народу. Таким чином, для успішного виконання покладених на них завдань, а також створення позитивного іміджу Збройних Сил України, національно-патріотичне виховання офіцера цивільно-військової взаємодії стає надзвичайно важливим.

Трансформаційні процеси у сфері військової освіти, спричинені впровадженням стандартів НАТО та модернізацією системи підготовки офіцерів, актуалізують необхідність переосмислення змісту та методів патріотичного виховання. Сучасний офіцер повинен поєднувати традиційні військові цінності з інноваційними підходами до виконання службових обов'язків, демонструвати критичне мислення та здатність приймати рішення в умовах невизначеності. Це вимагає розробки нових педагогічних моделей, які б органічно інтегрували національно-патріотичну складову в процес формування професійних компетенцій офіцерів цивільно-військової взаємодії.

Соціокультурний контекст сучасності включає посилення інформаційного протистояння, спроби деформації національної ідентичності та нав'язування чужих ціннісних орієнтацій. У такій ситуації національно-патріотичне виховання майбутніх офіцерів стає ідеологічним щитом, що забезпечує стійкість до ворожих інформаційних впливів та формує імунітет проти маніпулятивних технологій.

Науково-теоретичний аналіз проблеми показує, наскільки фрагментарними є дослідження, присвячені специфіці національно-патріотичних цінностей у майбутніх офіцерів цивільно-військової взаємодії. Існуючі наукові праці здебільшого зосереджені на загальних аспектах патріотичного виховання серед військовослужбовців або офіцерів-наставників інших спеціальностей, при цьому дуже мало уваги приділяється особливостям формування цінностей у фахівців з цивільно-військової взаємодії. Тому це вимагає детального вивчення педагогічних та правових умов, методів та засобів, за допомогою яких можна прищепити патріотизм цій категорії майбутніх офіцерів, виходячи з особливостей їхньої професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку національно-патріотичних цінностей у військовослужбовців привертає увагу багатьох українських науковців. Основні принципи та орієнтири патріотичного виховання у військових навчальних закладах були закладені ще В. Ягуповим [1], який визначав патріотизм як інтегративну особистісну якість офіцера, що містить ціннісно-мотиваційний, когнітивний та діяльнісний компоненти. Саме крізь призму історичної пам'яті та культурної ідентичності українського народу Думанський С. розкрив особливості патріотичного виховання в умовах трансформаційних процесів, що відбуваються у Збройних Силах України за стандартами НАТО, підкреслюючи важливість інтеграції в євроатлантичний безпековий

простір у аспекті, пов'язаному зі збереженням національної ідентичності [2, с. 821-834]

Специфіку підготовки фахівців з цивільно-військової взаємодії розкривають роботи І. Д. Беха, Р. В. Малиношевського, які пропонують міждисциплінарний підхід до формування професійної компетентності офіцерів цивільно-військової взаємодії [3], та Тимчика М. В., Остапенко О. І., Журби К. О., Зубалій М.Д., які показують роль культури комунікації в діяльності підрозділів, що взаємодіють з цивільним населенням [4].

Бадюк М., Пасько І., Солярик В. аналізують досвід навчальних програм для офіцерів цивільно-військової взаємодії в арміях країн-членів НАТО, перераховуючи ключові компетенції, які вважаються необхідними для ефективного виконання завдань у зонах відповідальності [5, с. 153-168]. Однак, як зазначають Ломачинська І., Алексеєнко О., конкретні аспекти, пов'язані з формуванням майбутніх ціннісних орієнтацій у фахівців цивільно-військової взаємодії, повинні враховувати особливості їхньої професійної діяльності, що передбачає постійну взаємодію між представниками як цивільного сектору, так і міжнародних організацій, а також місцевих органів влади [6, с. 26–32].

Байєр Д. досліджує вплив інформаційного середовища на ціннісні орієнтації молоді в умовах гібридної війни, що є досить актуальним при підготовці офіцерів, діяльність яких безпосередньо пов'язана з протидією ворожій пропаганді [7, с. 158-159].

Метою статті є систематизація наукових підходів до тлумачення феномену патріотизму у військовому середовищі, обґрунтування критеріїв та показників формування національно-патріотичних цінностей, а також визначення ефективних методів його розвитку через освітній процес у вищому військовому навчальному закладі.

Практична значущість полягає у застосуванні результатів, спрямованих на вдосконалення систем патріотичного виховання майбутніх

офіцерів, що, у свою чергу, підвищує якість готовності до взаємодії з представниками державної влади в умовах воєнного стану та постконфліктного відновлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Національно-патріотичні цінності майбутніх офіцерів у цивільно-військовій взаємодії – це складне інтегроване утворення, яке включає емоційно-ціннісне ставлення до Батьківщини, усвідомлення національних інтересів держави, готовність до їх захисту та здатність передавати патріотичні цінності під час взаємодії з цивільним населенням. Закон України «Про освіту» [8] визначає виховання патріотизму як одне з пріоритетних завдань освітнього процесу, що робить його особливо застосовним у військовій сфері. Конституція України [9] визначає захист Вітчизни як почесний обов'язок громадянина України, юридично обґрунтовуючи формування патріотичної свідомості серед військовослужбовців. Для офіцерів цивільно-військової взаємодії національно-патріотичні цінності слід розуміти не лише як особисті переконання, а й як професійно важливі якості, що забезпечують ефективне спілкування з представниками цивільного сектору та формування позитивного іміджу Збройних Сил України в суспільстві. Іншими словами, аспекти, пов'язані з професійно значущими якостями для офіцерів цивільно-військової взаємодії, повинні розглядатися в рамках їхньої підготовки.

Національно-патріотичний когнітивний компонент включає їхнє розуміння та знання історії України, особливостей її національної культури, процесів державотворення та сутності національних інтересів у сферах безпеки та оборони, гордість за те, що вони українці; повагу до державних символів; усвідомлення того, наскільки важливою має бути військова служба для захисту суверенітету [5]. Готовність до самопожертви формує поведінковий патріотичний компонент, який включає дотримання військовослужбовцями принципів, що формують

базові кодекси честі та гідності, а також здатність протистояти різним формам ксенофобії чи ворожої пропаганди. Вони мають інтегруватися в комплексну патріотичну позицію офіцера, здатного ефективно виконувати свої професійні обов'язки в складних умовах сучасних збройних конфліктів.

Специфіка професійної діяльності офіцерів цивільно-військової взаємодії висуває особливі вимоги до рівня сформованості їхніх національно-патріотичних цінностей. Згідно з доктриною НАТО АJP-9 [10] офіцери цивільно-військової взаємодії виконують функції координації між військовими частинами та цивільними структурами, сприяння встановленню довіри між збройними силами та населенням, участі в гуманітарних операціях та відновленні інфраструктури в постконфліктних регіонах.

Ці завдання набувають особливого значення в умовах російської агресії, коли підрозділи цивільно-військової взаємодії відіграють ключову роль у забезпеченні ефективної евакуації цивільного населення, координації з гуманітарними організаціями та протидії інформаційним операціям противника. Тому національно-патріотичні цінності офіцера цивільно-військової взаємодії повинні включати не лише особисту відданість державі, але й здатність формувати патріотичні настрої серед цивільного населення, особливо на тимчасово окупованих та деокупованих територіях.

Міжнародне право регулює взаємодію між цивільними та військовими особами та встановлює етичні принципи у стосунках з цивільним населенням. Женевські конвенції встановлюють стандарти захисту цивільного населення під час збройного конфлікту [11]. Додатковий протокол I до Женевських конвенцій зобов'язує розрізняти комбатантів та некомбатантів, гуманітарних працівників слід захищати,

доступ до них має бути спрощений, щоб допомога могла досягти постраждалого населення [11].

З іншого боку, національно-патріотичні цінності створюють внутрішню мотивацію, спрямовану на впровадження вищезазначених міжнародних стандартів не тому, що хтось ззовні примушує, а завдяки переконанню, заснованому на розумінні необхідності як захищати свій народ, так і представляти Україну на міжнародному рівні.

Правові цінності становлять невід'ємний компонент національно-патріотичного виховання майбутніх офіцерів цивільно-військової взаємодії, адже професійна діяльність військовослужбовців ґрунтується на неухильному дотриманні конституційних норм, норм міжнародного гуманітарного права, а також військових статутів. Формування правосвідомості майбутніх офіцерів передбачає усвідомлення ними важливості принципів верховенства права як фундаментальної цінності демократичного суспільства, розуміння правових механізмів захисту національних інтересів та територіальної цілісності держави, а також готовність діяти у межах діючого законодавства в екстремальних умовах бойових дій. У контексті цивільно-військової взаємодії особливого значення набуває розуміння прав людини, принципів пропорційності застосування сили, правових основ воєнного стану та механізмів захисту цивільного населення, що узгоджується з європейськими стандартами та вимогами НАТО. Інтеграція правових цінностей у систему патріотичного виховання сприяє формуванню у курсантів усвідомленої громадянської позиції, відповідальності за власні рішення та дії, а також готовності захищати конституційний лад України правовими засобами, що є запорукою професіоналізму сучасного офіцера Збройних Сил.

Педагогічні умови розвитку національно-патріотичних цінностей у майбутніх офіцерів цивільно-військової взаємодії включають створення патріотично орієнтованого освітнього середовища у військовому вищому

навчальному закладі, інтеграцію патріотичного виховання у зміст навчальних дисциплін, застосування інтерактивних методів навчання та залучення курсантів до практичної взаємодії з цивільним населенням. Концептуальний документ щодо національно-патріотичного виховання дітей та молоді - Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України визначає систематичні, безперервні та активні принципи у формуванні патріотичних цінностей, які також можуть повною мірою застосовуватися до системи військової освіти. Патріотично орієнтоване освітнє середовище означає наявність освітнього простору з національною символікою, організацію зустрічей з ветеранами, проведення урочистих заходів до державних свят та днів військової слави України [13]. Це підхід, за допомогою якого вибудовується емоційний зв'язок з національними цінностями разом з історичною свідомістю про наступність поколінь серед захисників України.

Патріотичне виховання для офіцерів цивільно-військової взаємодії має здійснюватися в рамках професійних дисциплін через модулі з історії української армії, особливостей взаємодії армії та суспільства в різні періоди державотворення, національних традицій у наданні гуманітарної допомоги та захисту цивільного населення. Психологія та педагогіка мають охоплювати такі теми, як формування національної ідентичності, стійкість до інформаційних впливів, а також прищеплення або розвиток критичного мислення. Досвід, набутий Україною у відстоюванні прав людини в умовах збройних конфліктів, а також внесок українських миротворців, які беруть участь у міжнародних операціях, мають бути включені до міжнародного гуманітарного права.

Інтерактивні методи навчання включають засвоювання національно-патріотичних цінностей у курсантів. Використовуючи метод проектів, майбутні офіцери можуть бути учасниками програм співпраці з

громадськими організаціями, підтримки ветеранів та створення інформаційних кампаній про діяльність Збройних Сил України.

Організація та проведення дебатів з питань національної безпеки, історичної пам'яті та ціннісних орієнтирів в українському суспільстві сприятиме розвитку критичного мислення у студентів, а отже, формуванню у них обґрунтованих патріотичних позицій. Метод кейсів дозволяє проаналізувати кейси, що включають реальні ситуації взаємодії з цивільним населенням, курсантами, які прагнуть практичної реалізації патріотичних цінностей для ефективного виконання своїх професійних обов'язків. Тренінги емоційного інтелекту та комунікативної компетентності часто розвивають здібності до передачі патріотичних цінностей різним категоріям населення, переважно в конфліктних ситуаціях [4].

Найефективнішим практичним методом розвитку поведінкової складової національно-патріотичних цінностей є волонтерська діяльність курсантів, що передбачає взаємодію з цивільним населенням. Організовуючи такі волонтерські проекти, що підтримують ветеранів, надають допомогу сім'ям військовослужбовців або навіть беруть участь у відбудові інфраструктури на деокупованих територіях, майбутні офіцери розвиватимуть розуміння на рівні соціальної відповідальності – служіння суспільству.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі.

За результатами проведеного дослідження приходимо до висновку, що правові цінності є системоутворюючим елементом національно-патріотичного виховання майбутніх офіцерів цивільно-військової взаємодії. Водночас процес формування правової компетентності курсантів нерозривно пов'язаний з розвитком патріотичної свідомості, оскільки захист Вітчизни здійснюється на основі положень діючого

законодавства, з дотриманням конституційних принципів та міжнародних зобов'язань України. Доведено необхідність інтеграції правових дисциплін в усі компоненти освітнього процесу військових закладів вищої освіти, що забезпечує формування у майбутніх офіцерів цілісного розуміння взаємозв'язку між правовою культурою, професійною етикою та патріотичним обов'язком. Результати дослідження підтверджують, що усвідомлення правових цінностей як основи цивільно-військової взаємодії сприяє підвищенню ефективності виконання службових обов'язків, зміцненню довіри населення до Збройних Сил України та успішній інтеграції національної армії у євроатлантичний безпековий простір.

Специфіка підготовки офіцерів цивільно-військової взаємодії також включає особливий підхід до розвитку їхніх національно-патріотичних цінностей, що зумовлено характером професійної діяльності, постійною взаємодією з цивільним населенням, міжнародними організаціями та місцевою владою в складних умовах збройних конфліктів та постконфліктного відновлення. Тому дуже важливо, щоб офіцери цивільно-військової взаємодії усвідомлювали це не лише на рівні свідомості, а й відчували відповідальність перед своїм народом за виконання будь-яких завдань, поставлених командуванням, за будь-яких обставин.

Теоретичний аналіз дав можливість визначити інтегративне особистісне формування національно-патріотичних цінностей у майбутніх офіцерів цивільно-військової взаємодії, яке містить три компоненти: когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий. Когнітивний компонент характеризується знаннями історії України; особливостей культури та традицій як загалом, так і зокрема в українській армії. Емоційно-ціннісний зміст прищеплює гордість за приналежність до української нації, усвідомлення цінності державної незалежності як такої, емоційне ставлення до національних символів, готовність захищати батьківщину, що

надає значення. Поведінковий аспект включає передачу патріотичних цінностей, участь у професійній діяльності, відповідні події, протидію ворожій пропаганді, готовність до самопожертви заради реалізації вищезазначених інтересів.

Література

1. Ягупов В.В. Військова дидактика: Монографія. К.: РВЦ "Київський університет", 1999. 376 с.
2. Думанський С. А. Модель патріотичного виховання у вищих військових навчальних закладів. *Вісник науки і освіти*. 2024. № 1(19). С. 821-834. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-1\(19\)-821-834](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-1(19)-821-834)
3. Військово-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді в системі освіти України: стратегічні напрями / за ред. І. Д Беха, Р. В. Малиношевського. Івано-Франківськ: НАІР, 2023. 32 с.
4. Тимчик М. В. (ред.), Остапенко О. І., Журба К. О., Зубалій М.Д., Бінецький Д. О., Касіч Н. П., Кузора І. В. Методика військовопатріотичного виховання учнів у закладах загальної середньої освіти: методичні рекомендації. Київ, 2022. 91 с.
5. Badyuk M. I., Pasko I. V., Solyarik V. V. History of military medicine and its role in patriotic education of ukrainian military medics. *Ukrainian Journal of Military Medicine*. 2023. 4(3). P. 153-168. DOI: [https://doi.org/10.46847/ujmm.2023.3\(4\)-153](https://doi.org/10.46847/ujmm.2023.3(4)-153)
6. Lomachinska I., Alekseienko O. Spiritual origin of national patriotic education in the military chaplaincy system. *Skhid*. 2024. 4(2). P. 26–32. [https://doi.org/10.21847/2411-3093.2023.4\(2\).291517](https://doi.org/10.21847/2411-3093.2023.4(2).291517)
7. Beyer J. Soviet Veterans of the Second World War: A Popular Movement in an Authoritarian Society, 1941–1991 by Mark Edele. *Europe-Asia Studies*, 2011. 63. P. 158-159. DOI: 10.2307/27975519.

8. Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 25.11.2025).
9. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 25.11.2025).
10. NATO Standard AJP-3.19. Allied Joint Doctrine for Civil-Military Cooperation. Edition B, Version 1. June 2025. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/685a8bdce9509f1a908eb108/AJP_3_19_EdB_CIMIC.pdf (дата звернення: 25.11.2025).
11. Женевські конвенції про захист жертв війни від 12 серпня 1949 року та Додаткові протоколи до них. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153 (дата звернення: 23.11.2025).
12. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України": Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020> (дата звернення: 20.11. 2025).
13. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України: наказ М-ва освіти і науки України від 06.06.2022 № 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n7> (дата звернення: 23.11.2025).

References

1. Yahunov, V. V. (1999). *Viiskova dydaktyka: Monohrafiia* [Military didactics: Monograph]. Kyiv: RVTs "Kyivskyi universytet", 376 p. [in Ukrainian].
2. Dumanskyi, S. A. (2024). Model patriotychnoho vykhovannia u vyshchych viiskovykh navchalnykh zakladiv [Model of patriotic education in

higher military educational institutions]. *Visnyk nauky i osvity*, 1(19), 821-834. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-1\(19\)-821-834](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-1(19)-821-834) [in Ukrainian].

3. Bekh, I. D., & Malynoshevskoho, R. V. (Eds.). (2023). *Viiskovo-patriotychne vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi v systemi osvity Ukrainy: stratehichni napriamy* [Military-patriotic education of children and student youth in the education system of Ukraine: strategic directions]. Ivano-Frankivsk: NAIR, 32 p. [in Ukrainian].

4. Tymchyk, M. V., Ostapenko, O. I., Zhurba, K. O., Zubalii, M. D., Binetskyi, D. O., Kasich, N. P., & Kuzora, I. V. (2022). *Metodyka viiskovo-patriotichnoho vykhovannia uchniv u zakladakh zahalnoi serednoi osvity: metodychni rekomendatsii* [Methodology of military-patriotic education of students in general secondary education institutions: methodological recommendations]. Kyiv, 91 p. [in Ukrainian].

5. Badyuk, M. I., Pasko, I. V., & Soliarik, V. V. (2023). History of military medicine and its role in patriotic education of Ukrainian military medics. *Ukrainian Journal of Military Medicine*, 4(3), 153-168. [https://doi.org/10.46847/ujmm.2023.3\(4\)-153](https://doi.org/10.46847/ujmm.2023.3(4)-153)

6. Lomachinska, I., & Alekseienko, O. (2024). Spiritual origin of national patriotic education in the military chaplaincy system. *Skhid*, 4(2), 26-32. [https://doi.org/10.21847/2411-3093.2023.4\(2\).291517](https://doi.org/10.21847/2411-3093.2023.4(2).291517)

7. Beyer, J. (2011). Soviet Veterans of the Second World War: A Popular Movement in an Authoritarian Society, 1941–1991 by Mark Edele. *Europe-Asia Studies*, 63, 158-159. <https://doi.org/10.2307/27975519>

8. Verkhovna Rada of Ukraine. (2017). *Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05 veresnia 2017 r. № 2145-VIII* [On Education: Law of Ukraine of September 5, 2017 No. 2145-VIII]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].

9. Verkhovna Rada of Ukraine. (1996). *Konstytutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. № 254k/96-VR* [Constitution of Ukraine of June 28, 1996 No.

254k/96-VR]. Retrieved from
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].

10. NATO Standard AJP-3.19. Allied Joint Doctrine for Civil-Military Cooperation. Edition B, Version 1. June 2025. Retrieved from
https://assets.publishing.service.gov.uk/media/685a8bdce9509f1a908eb108/AJP_3_19_EdB_CIMIC.pdf

11. *Zhenevski konventsii pro zakhyst zhertv viiny vid 12 serpnia 1949 roku ta Dodatkovy protokoly do nykh* [Geneva Conventions for the protection of war victims of August 12, 1949 and Additional Protocols thereto]. Retrieved from
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153 [in Ukrainian].

12. President of Ukraine. (2020). *Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku "Pro Stratehiuu natsionalnoi bezpeky Ukrainy": Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 14 veresnia 2020 r. № 392/2020* [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of September 14, 2020 "On the National Security Strategy of Ukraine": Decree of the President of Ukraine of September 14, 2020 No. 392/2020]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020> [in Ukrainian].

13. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2022). *Pro zatverdzhennia Kontseptsii natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v systemi osvity Ukrainy: nakaz M-va osvity i nauky Ukrainy vid 06.06.2022 № 527* [On approval of the Concept of national-patriotic education in the education system of Ukraine: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 06.06.2022 No. 527]. Retrieved from
<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n7> [in Ukrainian].